

آموزش و جهانی شدن

به کوشش:

دکتر محمد رضا دهشیری

مستشار کشاورز

مرکز ملی کتاب و اسناد

۱۳۹۳

فهرست نویسی پیش از انتشار

Dehshiri, Mohammad Reza

سرشناسه : دهشیری، محمدرضا، ۱۳۴۳ - ، گردآورنده

عنوان و نام پدیدآور : آموزش و جهانی شدن / به کوشش محمدرضا دهشیری، یوسف کشاورز.

مشخصات نشر: تهران : مرکز ملی مطالعات جهانی شدن، ۱۳۹۳.

مشخصات ظاهری : ۱۷۶ ص: مصور، جدول.

شابک : ۹۷۸-۶۰۰-۷۰۴۶-۱۳-۵

بعیت و ستون نویسی : فیفا

یادداشت : کتابنامه.

موضوع : جهانی شدن

شناسه افزوده : کشاورز، یوسف، ۱۳۶۳ - ، گردآورنده

شناسه افزوده : مرکز ملی مطالعات جهانی شدن

رده بندی کتبی : JZ ۱۳۱۸/۵۹۱۳۳

رده بندی دیویی : ۳۷۱

شماره کتابشناسی ملی : ۵

مرکز ملی

آموزش و جهانی شدن

به کوشش: دکتر محمدرضا دهشیری - یوسف کشاورز

ویرایش و صفحه آرایی: هزاره سوم اندیشه

نوبت چاپ: اول

تاریخ انتشار: ۱۳۹۳

شمارگان: ۵۰۰ نسخه

ناشر: انتشارات مرکز ملی جهانی شدن

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۷۰۴۶-۱۳-۵

چاپ و لیتوگرافی: شرکت ایران چاپ

قیمت: ۱۵۰۰۰۰ ریال

تمام حقوق مادی و معنوی این اثر برای ناشر محفوظ است.

استفاده از اطلاعات کتاب یا ذکر مأخذ بلامانع است.

نشانی ناشر: تهران، سعادت آباد، خیابان هجدهم، پلاک ۱۷

دورنگار: ۲۲۰۷۰۸۷۷

تلفن: ۲۲۰۷۰۸۷۷

پیشگفتار

جهان امروز عصر دانایی و فناوری لقب گرفته است. در این فرآیند، کشوری قوی‌تر است که دانش بیشتری تولید کند و به اطلاعات بیشتری دسترسی داشته باشد. این آگاهی و دانش باید امروز و برای روز آمدی و قابل دسترس بودن در کمترین زمان ممکن برخوردار باشد.

در دنیای پیچیده کنونی، دانش و اطلاعات نه تنها با سرعت شگفت‌انگیزی تولید می‌شود بلکه با همان سرعت نیازمند به‌کارگیری می‌شود. در نتیجه، اندک تردید هر محقق در روزآمد کردن دانش و آگاهی خود را برای رسیدن به اطلاعات تخصصی مورد نیاز، باعث فرسنگ‌ها فاصله وی از قافله پرشتاب علم می‌گردد.

در این رهگذر، جهانی‌شدن باعث شده است تا افراد جامعه جهانی بیش از پیش به اطلاعات، آگاهی و دانش احساس نیاز کنند. ریزه آنکه جامعه بشری به‌سوی جامعه معرفتی در حال حرکت است که در آن تمامی مناسبات بر اساس دانش و اطلاعات شکل می‌گیرد. عصر جهانی‌شدن ضمن برجسته ساختن نقش و اهمیت آگاهی و دانش، موجبات تسهیل جریان اطلاعات را فراتر از مرزهای جغرافیایی فراهم آورده است. از این رو، است که جهانی‌شدن در چند دهه‌ی اخیر توجه متفکران، دولتمردان و سیاستگذاران را به خود جلب کرده و درباره آن کتب و مقالات فراوانی به رشته تحریر درآمده است. همایش‌های زیاد، گردیده‌ها و پیامدهای این پدیده در اقصی نقاط جهان برگزار گردیده و در محافل سیاسی و علمی بین‌المللی بدان پرداخته شده است. اهمیت موضوع، گستره همه‌جانبه آن و تأثیرات شگرفی که بر ابعاد مختلف زندگی در دنیای معاصر داشته است و دارد، ایجاب می‌کند که این موضوع از جهات مختلف بررسی و واکاوی شود.

مرکز ملی مطالعات جهانی شدن در راستای انجام رسالت و مأموریت خویش مبنی بر ایجاد درک جامع و صحیح از روند جهانی شدن و فرصت‌ها و چالش‌های این پدیده و فراهم آوردن زمینه‌های لازم برای سیاست‌گذاری، تدوین راهبردها و راهکارهای مناسب برای دستگاه‌های علمی و اجرایی کشور جهت تصمیم‌گیری‌های صحیح و سازنده در تعامل با فرایند جهانی شدن و با هدف اطلاع‌رسانی به مخاطبین و علاقمندان به مباحث جهانی شدن در حوزه‌های سیاسی، حقوقی، اقتصادی، زیست‌محیطی، فرهنگی، اجتماعی و ارتباطی و نیز تقویت ادبیات علمی و پژوهشی کشور در زمینه جهانی شدن اقدام به نشر اثر حاضر نموده است. امید است گامی متواضعانه در مسیر آگاه‌سازی جامعه علمی و دانشگاهی کشور نسبت به این موضوع مهم دارد.

در اینجا بر خود لازم می‌دانم از تلاش‌های ارزنده مسئولان و کارشناسان معاونت آموزشی و پژوهشی مرکز که فعالیت‌ها و درخور توجهی را برای آماده‌سازی این اثر جهت چاپ و انتشار معمول داشته‌اند قدردانی و سپاس‌گزاری نمایم.

امید است کتاب حاضر مورد استفاده پژوهشگران دانش‌پژوهان و دانشجویان ارجمند قرار گیرد و زمینه‌ساز تعامل فرآیندهای مرکز با نخبگان علمی و مراکز تحقیقاتی و آموزشی کشور گردد.

علیرضا میری

رئیس مرکز ملی مطالعات جهانی شدن

فهرست

سخن آغازین	۱۱
فصل اول: جهانی شدن آموزش و پرورش: ضرورتی اجتناب ناپذیر در هزاره سوم	
مقدمه	۱۷
مفهوم جهانی شدن	۱۹
تعریف آموزش و پرورش	۲۰
ماهیت آموزش و پرورش	۲۲
کارکردهای آموزش و پرورش	۲۳
اهداف آموزش و پرورش	۲۳
تاریخچه جهانی شدن در آموزش و پرورش	۲۴
دیدگاه ها	۳۲
۱- دیدگاه مخالفین جهانی شدن در آموزش و پرورش	۳۳
۲- دیدگاه موافقین جهانی شدن در آموزش و پرورش	۳۴
۱-۲- نظرات کارنوی در خصوص اثرات جهانی شدن بر آموزش و پرورش	۳۷
۲-۲- نظریه دانش جهانی چیونگ چنگ	۳۷
جمع بندی فصل	۴۲
منابع و مآخذ	۴۴

فصل دوم: بازاندیشی آموزش در عصر جهانی شدن

۴۷	مقدمه
۴۹	چرایی و چیستی جهانی شدن
۵۱	جهانی شدن و بازاندیشی در آموزش
۵۹	جمع‌بندی فصل
۶۲	منابع و مآخذ

فصل سوم: کارگزاران آموزش در عصر جهانی شدن

۶۷	مقدمه
۶۸	رسم‌ری آموزشی
۷۱	چالش‌های معلمان آموزشی در مواجهه با جهانی شدن
۷۳	معلم‌های بدون مرز (T/P)
۷۳	سازمان‌های جهانی آموزشی
۷۵	جمع‌بندی فصل
۷۶	منابع و مآخذ

فصل چهارم: برنامه‌های درسی و جهانی شدن

۷۹	مقدمه
۸۰	تأثیر جهانی شدن بر نیازهای آموزشی
۸۱	تأثیر جهانی شدن بر تعلیم و تربیت
۸۲	اصول دهگانه آموزش و پرورش جهانی
۸۲	فرصت‌های ناشی از پدیده جهانی شدن برای نظام تعلیم و تربیت
۸۵	برنامه درسی
۸۵	برنامه‌های درسی در عصر جهانی شدن
۸۸	کاربردهای اینترنت در برنامه‌های درسی
۸۹	برخی از چالش‌های ناشی از پدیده جهانی شدن در برنامه درسی
۹۰	راهکارها و پیشنهادها
۹۱	جمع‌بندی فصل
۹۲	منابع و مآخذ

فصل پنجم: مهارت‌های خودیادگیری در فرآیند جهانی شدن

مقدمه	۹۵
چالش‌های آموزش و یادگیری در فرآیند جهانی شدن	۹۶
سواد اطلاعاتی در فرآیند جهانی شدن	۱۰۲
خودیادگیری	۱۰۵
یاد خودیادگیری	۱۰۷
نویسه‌های یادگیری	۱۰۷
الگوی مسئولیت شخصی محور (پروکت و همسترا (PRO))	۱۰۸
الگوی مسئولیت شخصی محور	۱۰۸
راهبردهای آموزش خودیادگیری در محیط‌های مجازی	۱۰۹
یادگیری مادام‌العمر	۱۱۳
جمع‌بندی فصل	۱۱۴
منابع و مآخذ	۱۱۵

فصل ششم: آموزش مادام‌العمر و اطلاعاتی در عصر جهانی شدن

مقدمه	۱۱۹
سواد اطلاعاتی	۱۲۱
رابطه سواد اطلاعاتی و یادگیری مادام‌العمر	۱۲۳
مزایای سواد اطلاعاتی در آموزش عالی در عصر جهانی شدن	۱۲۶
برنامه‌های سواد اطلاعاتی در مؤسسات آموزش عالی کشورهای مختلف	۱۲۸
استرالیا	۱۲۸
جمع‌بندی فصل	۱۳۴
منابع و مآخذ	۱۳۷

فصل هفتم: مبانی، ویژگی‌ها و الزامات نظام آموزشی مبتنی بر فناوری اطلاعات و ارتباطات

مقدمه	۱۴۳
مفاهیم فناوری اطلاعات و ارتباطات، جامعه اطلاعاتی و جهانی شدن	۱۴۵
جامعه اطلاعاتی	۱۴۷
زیرساخت‌های فنی جامعه اطلاعاتی و ویژگی‌های آن	۱۴۹

۱۵۱	 نظام آموزشی در بستر فناوری اطلاعات و ارتباطات و جهانی شدن
۱۵۴	 آموزش‌های از راه دور و آموزش‌های مجازی
۱۵۵	 جمع‌بندی فصل
۱۵۷	 منابع و مأخذ

فصل هشتم: جهانی شدن، فناوری اطلاعات و ارتباطات و شکل‌گیری مدارس هوشمند

۱۵۹	 مقدمه
۱۶۰	 فناوری اطلاعات و آموزش و پرورش
۱۶۱	 مدرسه هوشمند
۱۶۳	 علل ظهور مدارس هوشمند
۱۶۴	 ویژگی‌های مدارس هوشمند
۱۶۵	 اهداف مدارس هوشمند
۱۶۷	 مؤلفه‌های کلیدی مدارس هوشمند
۱۶۹	 جمع‌بندی فصل
۱۷۱	 منابع و مأخذ
۱۷۳	 سخن پایانی

سخن آغازین

هرچند که امروزه به پیشرفت فناوری‌های ارتباطی از قبیل ماهواره، اینترنت و شبکه‌های اجتماعی مجازی سهم مهمی در آسان‌تر شدن شده است و همه‌روزه در اخبار و رسانه‌ها از اوضاع جهان و تاثیرات انتقال اوضاع اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و فرهنگی مطلع می‌شویم؛ با این وجود، صاحب‌نظران تعاریف مختلفی را از مفهوم جهانی‌شدن ارائه داده‌اند. برای نمونه واترز جهانی‌شدن را فرآیندی می‌داند که «در آن قید و بندهای جغرافیایی که بر روابط اجتماعی و فرهنگی سایه افکنده است، از بین می‌رود و مردم به‌طور فزاینده‌ای از کاهش این قید و بندهای سایه‌افکن می‌شوند» (واترز، ۱۳۷۹: ۱۲). به نظر مارتین آلبرو: «جهانی‌شدن، به همه جریان‌های اطلاعاتی منجر می‌شود که با آن همه مردم جهان در یک جامعه جهانی در حال تعامل هستند» (آلبرو، ۱۳۸۰: ۱۲). آلبرو نظر آنتونی گیدنز: «جهانی‌شدن یعنی عمیق شدن روابط اجتماعی در سطح وسیع به‌طوری که فاصله‌ها نامحسوس شوند و بتوان علت وقوع یک حادثه در یک محل را در منطقه‌ای کاملاً مجزا و دور، جست‌وجو کرد» (به نقل از: ویلیامز، ۱۳۷۹: ۱۳۸). یان آرت شولت، جهانی‌شدن را روندی می‌داند که «در آن روابط اجتماعی دارای ماهیت بدون مرز و فاصله می‌شوند. بنابراین همه‌ی انسان‌ها، در یک جهان در حال تعامل هستند» (شولت، ۱۳۸۲). رابرتسون نیز در تعریف جهانی‌شدن عنوان می‌کند: «جهانی‌شدن به در هم فشردن شدن

جهان و تراکم آگاهی نسبت به جهان دلالت دارد» (رابرتسون، ۱۳۸۰: ۳۵).

در مجموع، جهانی‌شدن را می‌توان فرآیندی دانست که در آن سرنوشت انسان‌ها در ابعاد گوناگون به یکدیگر وابسته گردیده و محدودیت‌ها و مرزهای جغرافیایی و ارتباطی از میان برداشته شده و به تعبیری، کوچک شدن جهان و به تعبیری دیگر، بزرگتر شدن انسان را به دنبال داشته و درغایت و نهایت موجب شکل‌گیری نظام پیوسته جهانی شده است.

یکی از ابعاد تأثیرگذار جهانی‌شدن بر زندگی بشر، تأثیر آن بر حوزه آموزش و پرورش به معنای کلان آن اعم از آموزش رسمی^۱، غیررسمی^۲ و آموزش آزاد^۳ می‌باشد. البته باید توجه داشت که آموزش و پرورش نیز به نوبه خود بر فرآیند جهانی‌شدن تأثیر گذاشته و وجه سه‌گانه افزایش آگاهی نسبت به آن می‌شود. به عبارتی دیگر، جهانی‌شدن و آموزش را می‌توان به عنوان دو مقوله‌ای که با هم در تعامل هستند در نظر گرفت به گونه‌ای که امروزه بیش از هر زمان دیگری، فرآیند جهانی‌شدن بر آموزش و تعلیم و تربیت اثرگذار بوده و آموزش نیز به نوبه خود شناخت ابعاد و جنبه‌های فرآیند جهانی‌شدن را تسهیل و درجبات افزایش آگاهی بشری را در جهان در هم تنیده کنونی فراهم آورده است.

در همین راستا، مرکز ملی مطالعات جهانی‌شدن در مهرماه ۱۳۹۱ اقدام به برگزاری کنفرانس بین‌المللی «آموزش و جهانی‌شدن» نمود. هدف از برگزاری این کنفرانس که در چهار محور برگزار گردید عبارت از بررسی ابعاد، آثار و پیامدهای فرآیند جهانی‌شدن بر آموزش و بررسی نقش و اهمیت آموزش در فرآیند و همچنین تسهیل همکاری‌های آموزشی میان نخبگان آموزشی در سطح جهانی و پیرامون این موضوع و ایجاد انسجام در امور آموزشی با توجه به معیارهای جهانی و به‌دست‌گرفته شده بود. انتشار مجموعه مقالات پذیرفته‌شده در این کنفرانس در قالب مجموعه‌ای چهار جلدی و استقبال شایان توجه نخبگان و فرهیختگان دانشگاهی از این مجموعه و همچنین ضرورت انتشار مجموعه‌ای مختصرتر که دربرگیرنده برخی از مقالات منتخب

^۱. Formal

^۲. Informal

^۳. Non formal

کنفرانس پس از تنقیح و تهذیب با تأکید بر جنبه‌های مفهومی و نظری باشد، ما را بر آن داشت تا با بهره‌گیری از این مقالات به گونه‌ای که به هم‌پیوستگی و انسجام لازم بین مطالب برقرار گردد و در بردارندهٔ مباحث مهم در حوزهٔ آموزش و جهانی‌شدن نیز باشد؛ اقدام به انتشار این کتاب نماییم. بنابراین برای بررسی تأثیرات جهانی‌شدن بر آموزش، مباحث عمده حول سه محور اصلی آموزش شامل: محتوای آموزش، فرآیند یادگیری و فرآیند مدیریت و رهبری آموزشی از طریق تلخیص و تصحیح مقالات مرتبط و برگزیده کنفرانس مذکور؛ در کتاب حاضر گردآوری شده است.

فصل اول با عنوان «جهانی‌شدن آموزش و پرورش؛ ضرورتی اجتناب‌ناپذیر در هزارهٔ سوم» با سیم دین زهره حسین‌زادگان به بررسی چالش‌های جهانی‌شدن در آموزش و پرورش و بررسی جهانی‌سازی می‌پردازد و ضمن تعریف مفهوم جهانی‌شدن، اهداف و کارکردها و رویه‌هایی که برای جهانی‌شدن آموزش و پرورش در هزارهٔ سوم را بررسی نموده و در نهایت؛ دیدگاه موافقان و مخالفین جهانی‌شدن در آموزش و پرورش را تشریح می‌نماید.

در فصل دوم با عنوان «بازاندیشی آموزش در عصر جهانی‌شدن»، دکتر حجّت صفارحیدری و امید یحیی‌پور از طریق بررسی ارضی، تغییرات اساسی در آموزش را بر سه محور محتوای آموزش، فرآیند یادگیری و فرآیند مدیریت آموزش مورد بازاندیشی قرار می‌دهند و بازاندیشی و تجدیدنظر در آموزش و پرورش بر این اساس را پاسخگوی مشکلات ناشی از عصر جهانی‌شدن در این حوزه معرفی نموده و پیشنهادهایی در این زمینه ارائه می‌دهند.

با توجه به تحولات نوین آموزش جهانی و نقش رهبران آموزش در این حوزه، در فصل سوم به قلم فرهاد احمدی‌اصل و دیگر همکارانش، جعفر علی‌محمد آرش، به بررسی نقش رهبری آموزشی در برابر تهدیدات فرهنگی ناشی از جهانی‌شدن و موضوعی که رهبران آموزشی باید در برابر آثار مثبت و منفی جهانی‌شدن اتخاذ کنند؛ پرداخته می‌شود.

در فصل چهارم تحت عنوان «برنامه‌های درسی و جهانی‌شدن» با توجه به اهمیت و نقش اساسی برنامه‌های درسی در تربیت و پرورش شهروند جهانی و لزوم

چندجانبه‌نگری و توجه توأمان به حیطه‌های شناختی (دانش و فهم)، عاطفی (ارزش‌ها و گرایش‌ها) و حیطه روانی - حرکتی (مهارت‌ها) در تدوین برنامه‌های درسی برای سازگاری با تغییرات و تحولات روزافزون در عصر جهانی‌شدن، به بررسی ابعاد مختلف برنامه‌های درسی در این عصر پرداخته می‌شود. این فصل، توسط دکتر فریمان ابراهیم‌زاده و مهناز سیلانه به نگارش درآمده است.

ظهور و گسترش فناوری‌های نوین در عرصه اطلاعات و ارتباطات و فراگیر شدن استفاده از رسانه‌های مدرن در جامعه جهانی؛ افزایش امکان دسترسی آزاد افراد به اطلاعات و گسترش معنا و ابعاد یادگیری را به همراه داشته است. در فصل پنجم به قلم سعید برومند در کتاب «مهارت‌های خود یادگیری در فرایند جهانی‌شدن» ضمن مرور مبانی علمی، بررسی دیدگاه تطبیقی در زمینه مهارت‌ها، راهبردها و استراتژی‌های یادگیری با تأکید بر ضرورت یادگیری مادام‌العمر، به بررسی چالش‌های آموزشی و یادگیری افراد در فرایند جهانی‌شدن، پرداخته شده است. همچنین، اهمیت آموزش مادام‌عمر و رابطه تنگاتنگ آن با سواد اطلاعاتی در عصر جهانی در فصل ششم با همین عنوان توسط سعید صادق حسینی و زهرا حسینی مورد مطالعه و بررسی قرار داده شده است.

نقش و اهمیت فناوری اطلاعات و ارتباطات و تأثیرگذاری آن بر حوزه‌های مختلف زندگی بشر به ویژه بر آموزش و پرورش، به بحث شد که در دو فصل پایانی کتاب حاضر، به این موضوع از زوایای مختلف پرداخته می‌شود. در فصل هفتم تحت عنوان «مبانی، ویژگی‌ها و الزامات نظام آموزشی مبتنی بر فناوری اطلاعات و ارتباطات» توسط عبدالکریم شادمهر، رضا محمدی و هومن هرمزی با پرسش «مبانی، ویژگی‌ها و الزامات کلی جامعه اطلاعاتی، جهانی‌شدن و فناوری اطلاعات» به توصیف و بررسی ویژگی‌های نظام آموزشی مبتنی بر فناوری و ضرورت توجه به مقوله کیفیت در طراحی و توسعه این نظام پرداخته می‌شود.

نهایتاً در فصل هشتم با عنوان «جهانی‌شدن، فناوری اطلاعات و ارتباطات و شکل‌گیری مدارس هوشمند» به بررسی کلی مفهوم، ویژگی‌ها، کارکردهای مدارس هوشمند به عنوان یکی از مظاهر تأثیرگذاری فناوری‌های نوین اطلاعات و ارتباطات و

ظهور شیوه‌های نوین آموزش و یادگیری الکترونیکی؛ می‌پردازد. این فصل توسط یوسف کشاورز و شهین درویشی به نگارش درآمده است.

در پایان، امید است که این مجموعه مورد استفاده پژوهشگران و علاقه‌مندان حوزه جهانی‌شدن و دانشگاهیان علاقه‌مند به مباحث روش‌ها و فناوری‌های نوین آموزش و کلیه صاحب‌نظران و نخبگانی که به امر مقدس تعلیم و تربیت در سطوح مختلف اهتمام دارند، قرار گیرد.

دکتر محمدرضا دهشیری

یوسف کشاورز

۱۳۹۳